

Wilhelm Genazino

zeki z kirmızı

2017

O Gün İçin Bir Şemsiye, 2001, Wilhelm Genazino (1943, Almanya)
Mutsuzluk Zamanlarında Mutluluk, 2009, Wilhelm Genazino (1943, Almanya)

Wilhelm Genazino'yla da ilk tanışma. Savaşın içine doğmuş, yeniden biçimlenen iki parçalı Almanya'da gazetecilikten yazarlığa 70'li yıllarda geçmiş, en önemli yapıtlarından (roman) ilkinin 2001'de 58 yaşında yayımlanmış: **O Gün İçin Bir Şemsiye**. 2004'te *Georg Büchner Ödülü* aldığını da kenara yazalım.

Anlatısını saltık yalnızlığın yaşam çözüm(süzlük)leri olarak gördüm. Alman yazınından, özellikle savaş ertesi yazarlardan şerbetliyim boşluk, kopuş ve yalnızlık düşüncesine. Genazino'yu böyle bir çizgiden de öteye, Fransa'da yetkin bir biçimde daha önce yapılmış anlam arayışları, varoluş içinde sendeleyişle ilgili anlatı geleneğine bağlamak yerinde olacaktır. Sapasağlam (!), dizgeli (!) büyük Alman gösterisinden geriye kala kala (Usumdan birçok Alman yazarı geçiriyorum bu arada, *Büchner'i, Borchert'i* unutamam.) '**geceyarısı kovboyu**' mu kalacaktı? (**Geceyarısı Kovboyu**, *John Schlesinger*, 1969).

O Gün İçin Bir Şemsiye, '*Barbara için*' yazılmış. Kenti genellikle yaşam alışkanlıklarına bağlı olarak amaçsızca gezen kamera göze (yarı serseri anlatıcı bakışı ve bakışla yakalanan) görüntüler, imgeler, nesnelere girip çıkar. Gözün arkasında bilinç (ki çoğu kez düzenleme, yorumlama çabası içinde değildir) karmaşık yığınla sürüklenmekte, hatta sürüklenmeyi (büyülenmeyi) ummaktadır. **Mutsuzluk Zamanlarında Mutluluk**'da (2009) iyice belirginleşeceği üzere, bakışı kapan bakış neredeyse tutku, varolma gerekçesine dönüşür. Her şeyi gözle kapanlamak, bundan işe yaramayacak bir derlem (koleksiyon) çıkarmak, olumsuz, yanlış, yolunda gitmeyen istifleme, almada ve vermede hesapsız bir özgecilik, ama nemegerekirciliğin sınır boylarından tersyüz olan bir özgecilik. Anlatının okuru allak bullak eden, dokunaklı bamteli de tam buradadır. Genazino(nun ben anlatıcısı) nasıl da, bir dünya olumsuzluğu, iyicilliğin göz kırpması, iması gibi oradadır, gezinir. Neredeyse dünyadan kir, pislik, aykırılık devşireduran gezgin, gizli, gizil bir yalvaç gibi dolanır, sözsüz (*vaad* anlamında) ve söylevsiz. Bunu Muzaffer Buyrukçu'nun kayıt aygıtından ayırmak gerekir. Onun gözünün arkasında bilinç dışlanmış gibidir. Gerçekten yansız, nesnel bir apar(t)ma, koparma, kayıtlamadır ondaki. Genazino'nun dünyanın (kent) görüntülerini toplamada özneyi silme niyeti yoktur, tersine özne saplantılı biçimde özneliğini (ama gerekçesini değil) görüntülerden, giderek en saçma, abuk görüntüden çıkarmaya yeltenir. En son bakan kendini bakışaçası içinde tutuklayabilse yazması için bir neden kalmayacak ve huzursuzluğu belki de bitecektir. Anlatıcı bunu özlüyor olsa da yazarın (Genazino) bunu istemediği açık, hatta tersine. "*Bir bahçe çitinin direğine takılmış çocuk eldiveni kimseyi duygulandırmıyor (...)* Park etmiş bir arabanın tavanının üstünde kenarından ısırılmış bir kek görüyorum. Yırtık ambalajı akşam güneşinde hafifçe parlayan kekin park edilmiş arabanın sahibine ait olduğunu sanmıyorum(...) Karşı kaldırımdan geçen heyecanlı bir delikanlı arabanın tavanında duran keki alıp yemeye başlıyor (...) Hatta adamın yanına gidip ona şöyle demek istiyorum: Sizin kekiniz ve benim mutluluğum ayrılmaz bir bütün." (9-10, **Mutluluk Zamanlarında Mutsuzluk: MZM**); "*Bir şeye sırt çevirebildiğim zaman adeta canlanıyorum. Park edilmiş arabalar sokağın kenarında sâkin sâkin duruyorlar, çöp bidonları güzelce yan yana dizilmiş, pencerelerin ardındaki perdeler hoş bir külrenginde, genç anneler bebeklerini dikkatle pusete oturtuyorlar. Mahalleye seslenmek istiyorum: Burada ne dolaplar dönüyor öyle? Kimse bana bir şey*

söylemiyor tabii.” (38, **MZM**); “Traudel’le benim aramda, bir tür acı terazisi kuruldu. Herkes kendi kefesine, diğerinin hayattaki mutluluğuna karşı suç işlemenin acısını koyuyor. Bugün kimin suçu daha ağır basıyor?” (139, **MZM**)

İki romanına yeniden göz attığımda **Mutluluk Zamanlarında Mutsuzluk**’un neredeyse bir başyapıt sayılması gerektiğini düşündüm ve yukarıdaki düşüncelerimi biraz daha derinleştirme gereği duydum. Çünkü düşüncelerim ön saptama düzeyinde kalmış, Genazino’nun yazarak yaptığı şeyi tam kavrayamamış... Derinlik ve derinlik esrimesi (sarhoşluğu) gerekiyor.

Tinçözümsel bir yaklaşımı anlamlı ama yetersiz gördüğümü kezlerce yineledim yazılarımda. Genazino’da apaçık gösterilen *anne* ve *meme* takınaklı imgelerini daha büyük bir bağlama yerleştirme yanlısıyım. “Kadınlara bak, diyor Susanne: Nasıl da çelişik görünüyorlar! Memeleri ne kadar iştah kabartıcı, ama onların üzerindeki şu kederli yüzlere bir bak! Bakışlar! Acı dudaklar! Meme sevincinin pek büyük olmayacağı ortaya çıkmış oluyor böylece.” (126, **O Gün İçin Bir Şemsiye: OGİBŞ**); “Annem (...) sarılmalarım esnasında ara sıra memesini ellediğimi, biraz daha büyüdüğümde bile, fark etmezdi. Annemin iki memesinin olması, çocuklara özgü biriktirme dürtümü tatmin ederdi. Çocukken annemin memelerinin sahibinin ben olduğumu sanırdım gerçekten.” (7, **MZM**); “Bir şey yiyen çocuklar beni hep sakinleştirmiştir.” (85, **MZM**); “Özellikle de Traudel yatakta yatarken göğsü yassılaşıp uçsuz bucaksızlaştığında o kadar kendimden geçiyorum ki, birdenbire şöyle düşünüyorum: Yine iki yaşındasın ve meme senin cennetteki kum havuzun.” (96, **MZM**) Bu takınaklardan ötürü çöküntü yaşamıyor Genazino’nun sürgün anlatıcısı. Kendi evinde, kentinde, yurdunda biraz dışarıda, uzak(tan) gözlemcidir. Zaman zaman kendine de bakan bir gözlemci. “Hiç değilse yüreğimin ağzıma getirilmediği bir mekân olmalı dünya üzerinde. Hiç değilse hiçbir şeyin bana fazla yaklaşmadığı, benden hiçbir şey istenmediği bir mekân olmalı dünya üstünde.” (137, **OGİBŞ**) Elbette bakmak, bir yöntembilimi, amaca dönük bir karar değildir. Kendi kopuşunu, onarılmaz yalnızlığını içinde kendisinin de oynadığı bir film gibi izlemektedir. Yaşamı orada, perdede, saltık egemeni olamadığı biçimde akmaktadır. Yakaladığında, durdurduğunda ya da kestiğinde her şey bitecek, belki salt dinginliğe, huzura kavuşacaktır. Çöküntüyü (depresyon), süreğen karamsarlığı (melankoli), bu yığılı (nevroz) anlayabilir ve açıklayabiliriz. Epeyce saçmalamayı da göze alarak... Anlatıcı yaşamın onu bırakmadığı edilginliğini düşsel bir alan olarak deneyimler. Sapma, içinde yaşadığı toplumca ayırmsanamayacak düzeylerde kaldıkça sorun çıkmaz. Yeter ki cebinde kuru ekmek dilimini çıkarıp Annette’e vermesin. Verirse toplum savunması ağır yaptırım gücüyle devreye girecektir. Ama geriye kalan dikkate almaya değmez, ayrıkotu, saf, başışlanabilirdir. ‘İdare’ edilebilir.

Anlatıcımız korunma, şemsiye altına girme derindedir, herkes gibi sorumlu, katılımlı olma konusunda kendini güçlü duyumsamaz. Çocukluğu didiklensin, bundan anlatılar çıkarılsın, bakmaktan, seyretmekten tümüyle alakonulsun, istemez: “Bu arada, çocukluğum hakkında konuşmaktan hoşlanmıyorum artık. Çoğunlukla şehirde oradan oraya dolanmamın nedeni, hatırlamamanın yürürken benim için daha kolay olmasıdır. Ayrıca çocukluğumu neden hatırlamak istemediğimi açıklamak zorunda kalmaktan da hoşlanmıyorum (...) Çocukluğumun, çocukluğum hakkında bir anlatıya dönüşmesini istemiyorum, onu gözlerimin arkasında ısrarla bekleyen, somurtkan, çetrefil, ısrırgan bir şey olarak saklamak istiyorum (...)Ve ben ilk kez yakama minik bir levha tuttursam mı acaba diye düşünmüştüm. Üstünde şöyle yazabilirdi sözgelimi: **LÜTFEN ONUN ÇOCUKLUĞU VEYA BENİM ÇOCUKLUĞUM HAKKINDA KONUŞMAYINIZ.**” (19, **OGİBŞ**) Gizlenerek de bakar (röntgen). Sessiz, bakarak, gördüğü şeyi bir an içine alarak (durdurmak, kendini o şeyi gören biri olarak görüp

hem katışıp hem ayrışmak), görme öyküsünün dışına çıkıp anlatıcılaşıarak, anlatıcı olmanın ölümsüz (bitimsiz) olma erincini varlığın arkasına koyarak yürümek ister kentin sokaklarında, caddelerinde. (Karayergi bu ya ayakkabı denetçisidir **OGİBŞ** anlatıcısı...) Anlatıcı olma arzusu kurumuş güz yapraklarını sevgilisinin odasına yaymasına dek uzanır. Yaprakları olamayacağı yere aktarmıştır (değişmece). Nesnelere canlanır, anlatıcıyla ilişkilendir, onu çağırır gibidir. “*Şöyle söylemek isterdim kadına: Rahat olun, bavulunuzun sapı her daim hayatınızın tanıklığını yapacak. Bu cümleyi sarfetmem mümkün değil. Gözlerimin bundan ötürü yaşarması münasip olur(du) şimdi. Ne var ki kuru kalıyor yüzüm. Kadının bavulu açıyor ve bana içindeki boşluğu gösteriyor.*” (60, **OGİBŞ**) Varoluş sürekli bir göz kırpmadır (Sartre) ve yıldırı ya da çağrı olması önemli değil, gözyaşı sökün edecektir arkasından. Gözyaşı (Fürüzan’da da olduğu gibi) duyumsal bir tepki değildir, bilinç durumudur (hâl). Bağdaşık, uyumlu bir yanıtı ya da konuşma biçimi.

Yetmeyen şey, yazınbilimsel bağlamda, yazım uygulaması, tekniği olarak, anlatıcılık yetmezliği midir? Ne olsa, ne görse Genazino’nun anlatıcısına yetmeyecek, yeniden yaşamın içinden görüntü avına çıkacak, orada ısırılmış kek dilimi, burada sirk atı, kafede eski sevgili, çöpte eldiven parçası, balkondaki çocuğun oyun kumunda açtığı mağara onu kurtaracaktır (!) En çok da atılmış, gözden çıkarılmış nesnelere imdadına yetişecektir, onunla kurdukları gizli, özel iletişim kanalları üzerinden. Düzenin ve işleyişinin ağır, ödünsüz, bağışlamasız çarkı bu eften püften aralıklarda, varlıklarda geçersizleşecek, kahramanımız (atık) varlıktan gelen sese (son bir umutla ya da canhıraş) tutunacaktır. Bunu, bir yanılgı olsa bile, uzatılmış eli, kendine bağışlanmış bir tansık (kayra, mucize) olarak, kendini de tansımanın seçilmiş olarak görecektir, gözyaşlarını tutamayacaktır yine. “*Tevazuyla tiksintinin sürekli çarpışmasından meydana geliyor kibirim. İkisi de eşit ölçüde güçlü. Bir taraftan şöyle uyarıyor beni tevazu: Türdeşlerinin en salak hikâyelerini dinlemelisin. Aynı anda şöyle iğneliyor beni tiksinti: Şimdi kaçmadığın takdirde türdeşlerinin ifrazatında batıp gideceksin!*” (76, **OGİBŞ**) Gelmiş geçmiş çok az yazar bizim derbeder umarsızlığımızı (çaresizliğimizi) böyle kavrayabilmiştir. Yazı(da/yla) *dokunaklılık* başlı başına bir araştırma alanıdır ve bizde yukarıda imlediğim gibi büyük yazarımız Fürüzan (Selim İleri değil) daha aşılamamıştır sayısız aşma girişimine karşın. “*Çocukluk hayalim aklıma geliyor: Kimsenin asla söz söylemediği bir tavşan olarak hoplaya zıplaya yaşamayı hayal ederdim. Gözlerim mi yaşıyor ne? Yaşamak için ihtiyacım olan inceliğin birazını sadece melankolimde bulabiliyorum.*” (61, **MZM**); “*Dalga dalga gelen kasılmalarla hıçkırılmaya başlıyorum. Elimde hâlâ ekmek dilimi.*” (127, **MZM**)

İlk, başlangıç değişmecesi (metaforu) bu dokunaklılığın, duyarlılığın kaynağı olabilir belki de. “*İcazet verilmemiş bir hayatı kabul etmeye hazır olmadığımı söylemekten vazgeçmeyeceğim. Her zamanki gibi kimse anlamayacak bunu (...)* Gerçek şu ki Margot’un hayatı üzüyor beni birden. Onun hayatı da kendisini haklı çıkaramıyor, hissediyorum bunu. İcazetsiz bir hayat hakkında konuşmaya ihtiyacım var onunla (...) Hayatın karmaşıklığı karşısında nasıl da ürktüğümü hatırlayacağım için işin başını anladıktan sonra kaçırım belki.” (54-5, **OGİBŞ**) Toplumsal düzen bireyi onaylar (icazet), içine alır ya da tersine onaylamaz, kusar. Öte yandan ikiye bölünen tek kişi (birey) varlığa döner ve bekler: *Orada bir yerim var mı?* Varlık ya sessiz kalır, yoktur ya da im (işaret, sinyal) gönderir. Bu imler gerçekte varlık üzerinden kendimle konuşmalarıdır. Nesneyi kendimle donatır, bana seslenmesini sağlarım (:Bana seslenen ben). İnsanın yüreğini dağlayacak, acıtacak bir içsöyleşimdir (monolog) bu. Nesnenin benimle ilişkilendirilmesini öyle istemişimdir ki nesne öteden, eşik altı ya da üstünden ses çıkarır, yönelir. “*Gerçek deliler gürültücü,*

saldırgan, küstahtırlar, ne zaman ne yapacakları belli olmaz. Oysa bin akvaryumda unutulmuş bir balık gibi sessiz, sabırlı ve ürkeğim. Ama birine elim yerine ekmek dilimi uzatma arzum da adım adım güçleniyor.” (124, **MZM**) Ama bir sorun var. Toplum ve egemenliğin tüm düzenekleri ya bu yetki alanı dışından söyleşmeyi ayırırsansa? Olanca gücünü seferber ederse ki kaçınılmazdır. Karışır söyleşiye, girer karakucak ortasına ve yenilmez gücüyle bastırır (birçok yolla), indirir baltasını. (**Guguk Kuşu**, *Milos Forman, 1975*). Sapkın (hasta, uyumsuz, dışarıklı) ne yapar bu durumda? Sinip gizlenir, uyar (gibi görünür), başkaldırır. Üç seçeneğin ortak başlığı ölmektir (silinmek), kendinden bir ölü yapmak. Ölmeye yatmadan önce gözyaşları üç seçenek, yol arasında akadurur. Anlatıcı asla her şeyi kuşatan bir anlamayı gerçekleştiremeyecek, her şeyi bir tek resimde toplayamayacaktır. Felsefe, müzik ya da başka türden yüksek girişim, dil onu teselli edemeyecek, belki umarsızlığını daha derinleştirecektir. Ama her şeye karşın bir seçme şansı var: *“Hayatım. Hayatımın seyrini tamamen değiştirme arzusu son iki ayda iyice arttı.”* (7, **MZM**); *“On dakika sonra ayağa kalkıp kliniğe doğru yürüyorum. Bir tür mutluluk tepeden tırnağa ürpertiyor beni. Bundan sonra nasıl yaşamak istediğimi, her şeye rağmen, seçme şansım hâlâ var belli ki.”* (157, **MZM**)

Tek başına uzun bir yazı konusu olabilecek Wilhelm Genazino’yu tanımak bir okur mutluluğudur, yayınevlerini (*Jaguar* ve *Ayrıntı*) kutlamak gerekir. Ama Çağlar Tanyeri’nin dilimizi geriye savurma niyetini saçma, gülünç bulduğumu, ona yakıştıramadığımı belirtmeliyim. Bu yayınevi tutumu da olabilir, bilemiyorum.